



You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Karl Schikorski – nazistowski „polakożerca” z Tychów

Author: Mirosław Węcki

Citation style: Węcki Mirosław. (2021). Karl Schikorski – nazistowski „polakożerca” z Tychów. „Wieki Stare i Nowe” (T. 16, 2021, s. 162-176), DOI:10.31261/WSN.2021.21.10



Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.



UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH



Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego



Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego



Mirosław Węcki

Uniwersytet Śląski w Katowicach

miroslaw.wecki@us.edu.pl



<https://orcid.org/0000-0002-4925-5819>

Karl Schikorski — nazistowski „polakozerca” z Tychów

Abstrakt: W czasie II wojny światowej wielu górnośląskich Niemców, przedwojennych obywateli II Rzeczypospolitej, aktywnie poparło nazistowski reżim okupacyjny. Już po wojnie jeden z polskich mieszkańców górnośląskiego miasta Tychy tak o nich pisał: „Jak my takiego traktowali? Jak wroga. Człowiek się go boł, nie dlatego, że German, ino że nazista”. Na taką opinię niewątpliwie zasłużył tyski volksdeutsch — Karl Schikorski. Tamtejsi Polacy znajdowali dla niego po wojnie tylko jedno określenie — „polakozerca”.

Słowa kluczowe: Karl Schikorski, NSDAP, kolaboracja, II wojna światowa, Górny Śląsk, Tychy

Badania nad strukturami i obsadą personalną niemieckiego aparatu okupacyjnego na Górnym Śląsku w okresie II wojny światowej są już zaawansowane. Przełom polityczny w Polsce umożliwił bowiem historykom podejmowanie tematów, które wcześniej traktowano bardzo pobieżnie, lub wręcz starano się pomijać. Do tej grupy zagadnień należał wstydlivy fakt współpracy części Górnoślązaków z reżimem nazistowskim w latach II wojny światowej, czego częstym elementem było ich członkostwo w partii nazistowskiej (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei) oraz organizacjach przy niej afiliowanych. Szersze badania nad tą tematyką umożliwił też dostęp do nowych źródeł archiwalnych w Polsce i w Niemczech, wcześniej były one właściwie nieosiągalne dla historyków. Bardzo ważne dla rozpoznania problematyki działalności NSDAP na Górnym Śląsku i partycypacji Górnoślązaków w tej formacji politycznej są opracowania Tomasza Kruszewskiego¹, a przede wszystkim Ryszarda Kaczmarka — autora licznych prac poświęconych dziejom Górnego Śląska

¹ Zwłaszcza: T. Kruszewski, *Partia Narodowosocjalistyczna na Śląsku w latach 1933—1945. Organizacja i działalność*, Wrocław 1995.

w okresie II wojny światowej². Ustalenia wymienionych oraz innych badaczy funkcjonujące w obiegu naukowym dotyczą obsady już nie tylko najwyższych w skali regionu szczebli hierarchii administracji okupacyjnej i partyjnej³, lecz także bardziej lokalnych struktur.

Szczególnie zaawansowany pod tym względem jest stan badań dotyczących powiatu pszczyńskiego. W tym przypadku istotne znaczenie miało udostępnienie przez Archiwum Państwowe w Katowicach akt władz powiatowych partii nazistowskiej w Pszczynie działających w latach 1939—1945⁴. Właśnie na tych materiałach oparta została analiza Wojciecha Kapicy omawiająca zbiorowość funkcjonariuszy NSDAP w rzeszonym powiecie⁵. Wzmiankowany zasób źródłowy okazał się przydatny także do badań autora niniejszego artykułu poświęconych siatce informatorów nazistowskiej Służby Bezpieczeństwa (Sicherheitsdienst — SD) na tym samym obszarze⁶. Dokumentacja umożliwia jednak dokładne rozpoznanie stosunków okupacyjnych na jeszcze niższym poziomie — w poszczególnych miejscowościach, czego przykładem mogą być opracowania opisujące m.in. miasta: Bieruń, Mikołów oraz Pszczynę⁷. Również historia Tychów w okresie II wojny światowej doczekała się już wielu opracowań naukowych⁸. Publikacje te nie wyczerpują jednak bada-

² R. Kaczmarek, *Tychy w okresie wojny i okupacji (1939—1945)*, w: *Tychy 1939—1993: monografia miasta*, red. M.S. Szczepański, Tychy 1996, s. 61—70; R. Kaczmarek, *Pod rządami gauleiterów. Elity i instancje władzy w rejencji katowickiej w latach 1939—1945*, Katowice 1998; Idem, *Górny Śląsk podczas II wojny światowej. Między utopią niemieckiej wspólnoty narodowej a rzeczywistością okupacji na terenach wcielonych do Trzeciej Rzeszy*, Katowice 2006; Idem, *Polacy w Wehrmachcie*, Kraków 2010.

³ M. Węcki, *Fritz Bracht (1899—1945). Nazistowski zarządca Górnego Śląska w latach II wojny światowej*, Katowice 2014.

⁴ Archiwum Państwowe w Katowicach (dalej: APKat.), zespół nr 151 Kierownictwo Powiatowe NSDAP w Pszczynie (dalej: NSDAP Kreisleitung Pless).

⁵ W. Kapica, *Kierownicy polityczni NSDAP w powiecie pszczyńskim w latach 1939—1945. Analiza zbiorowości*, „Wieki Stare i Nowe” 2011, t. 3 (8), s. 145—178.

⁶ M. Węcki, *Siatka informatorów Służby Bezpieczeństwa Reichsführera SS (Sicherheitsdienst) w powiecie pszczyńskim — szkic*, w: *Szkice z dziejów ziemi pszczyńskiej*, t. 1: *Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej 6—7 grudnia 2017 roku przez Muzeum Historii Katowic oraz Muzeum Miejskie w Tychach*, Katowice—Tychy 2020, s. 131—141.

⁷ R. Kaczmarek, *II wojna światowa*, w: *Bieruń. Monografia historyczna*, red. R. Kaczmarek, J. Myszor, Bieruń 2007, s. 147—158; G. Bębniak, *Mikołów w początkach II wojny światowej*, Mikołów 2009; M. Węcki, *II wojna światowa*, w: *Pszczyna. Monografia historyczna*, t. 1, red. J. Sperka, R. Kaczmarek, Pszczyna 2014, s. 494—527.

⁸ R. Kaczmarek, *Tychy w okresie wojny i okupacji (1939—1945)*, w: *Tychy 1939—1993...*, s. 61—70; M. Węcki, *NSDAP w Tychach 1939—1945*, Tychy 2009; Idem, *II wojna światowa*, w: *Tychy. Monografia historyczna*, red. R. Kaczmarek, Tychy 2011, s. 213—245; M. Węcki, *Verführt oder angepasst? Eine Analyse der lokalen Struktur der ober-schlesischen NSDAP am Beispiel der Stadt Tichau (Tychy)*, w: *Industrialisierung und Nationalisierung. Fallstudien zur Geschichte des ober-schlesischen Industriereviere im 19. und 20. Jahrhundert*, hrsg. L. Budrass, B. Kalinowska-Wójcik, A. Michalczyk, Essen 2013, s. 285—307; Po-

nej tematyki. Mimo poszukiwań wciąż nie udało się znaleźć dodatkowych źródeł, które pozwoliłyby na zdobycie ściślejszych informacji na temat najważniejszych postaci związanych z okupacyjnym aparatem władzy w Tychach: burmistrza Herberta Reimanna oraz zwierzchników partii nazistowskiej Kurta Waluschy i Kurta Ryschki. W toku ostatnich badań autor natknął się jednak na materiały dotyczące innego okupacyjnego prominenta i członka partii nazistowskiej z tej miejscowości: Karla Schikorskiego. Chodzi o teczkę personalną znajdującą się we wzmiankowanym zespole akt kierownictwa powiatowego NSDAP w Pszczynie⁹. Akta te ukazują nieznaną bądź dotąd niejasne szczegóły życiorysu tego nazistowskiego działacza, którego działalność w Tychach w okresie II wojny światowej miała wyjątkowo tragiczny wymiar dla wielu polskich mieszkańców miasta.

Karl Schikorski urodził się 2 lutego 1893 roku w Michałkowicach jako syn Josefa Schikorskiego (urodzonego w Szopienicach 22 listopada 1843 roku) i jego młodszej o siedemnaście lat małżonki Pauliny, z domu Cichy (urodzonej w Bogucicach 1 lutego 1860 roku). Miejsca narodzin Karla i jego rodziców wydają się wyraźnie wskazywać na górnośląskie pochodzenie tej katolickiej rodziny. Potwierdzają to także miejsca urodzin dziadków od strony matki: Mateusza Cichego (urodzonego 6 września 1827 roku w Chełmie Śląskim) i Julianny Herich (urodzonej 8 maja 1841 roku w Dębie). Również babka od strony ojca, Katarzyna, z domu Paculla, wywodziła się z Górnego Śląska — urodziła się bowiem 29 marca 1823 roku w Brzęczkowicach¹⁰. Bardziej interesujące, z punktu widzenia pochodzenia narodowościowego późniejszego tyskiego nazisty, jest miejsce urodzenia jego dziadka Jana, który przyszedł na świat 19 października 1822 roku w Wojkowicach, a więc na obszarze ówczesnego Królestwa Polskiego¹¹. Oznacza to, że ten przodek Karla mógł być Polakiem o nazwisku Sikorski (nie Schikorski, jak zapisane jest w partyjnej teście personalnej), który osiedlił się, zapewne w poszukiwaniu pracy, na pruskim Górnym Śląsku. Niezależnie od pochodzenia dziadka Jana, pozostałych przodków Karla Schikorskiego i jego samego należy uznać za górnośląskich autochtonów. Informacje te nie pozostawiają natomiast pola na spekulacje o poczuciu narodowościowym tych ludzi. Niemieckie brzmienie rodowego nazwiska podane w aktach personalnych Karla z czasów II wojny światowej nie jest tu w żaden sposób rozstrzygające. Nie wiadomo bowiem, jak pisali się jego przodkowie. Należy jednak założyć, że przynajmniej ojciec Karla, Josef, uważał się za Niemca, względnie Prusaka, i taką świadomość narodową przekazał synowi.

Dzieciństwo Karl spędził w Michałkowicach, gdzie w latach 1899—1907 uczęszczał do szkoły ludowej. Zapewne ojciec zatrudniał go też w rodzinnym interesie.

ownie w Rzeszy. *Dzienniki wojenne tyskiej policji 1939—1940*, przeł. i oprac. G. Bębnik, Tychy 2017.

⁹ APKat., NSDAP Kreisleitung Pless, sygn. 1266.

¹⁰ APKat., NSDAP Kreisleitung Pless, sygn. 1266, b.p., Karl Schikorski — Fragebogen zur Ermittlung der deutschen Volkszugehörigkeit, Tichau, 5.05.1941.

¹¹ Ibidem.

Właśnie z handlem wiązało się jego późniejsze życie zawodowe. Po ukończeniu szkoły ludowej, w wieku 14 lat trafił na praktykę zawodową do biura w fabryce chemicznej Carl Scharff & Co. znajdującej się w dzisiejszej dzielnicy Katowic — Zawodziu. Jednocześnie uczęszczał na wieczorowy kurs dokształcający do szkoły handlowej (*Kaufmännische Fortbildungsschule*) w Katowicach. Zapewne nabyte w ten sposób wykształcenie pozwoliło mu później na podawanie jako zawodu wyuczonego profesji kupiec (*Kaufmann*)¹².

Na pracy i nauce w Katowicach zastał Schikorskiego wybuch I wojny światowej. Już 1 września 1914 roku został wcielony do wojska. Jednak w przeciwieństwie do większości Górnoszlązaków, służących w okresie I wojny światowej w śląskich pułkach armii pruskiej¹³, został żołnierzem armii bawarskiej, a konkretniej 15. bawarskiego pułku piechoty (*15. Bayr. Inf. Reg.*), którego koszary mieściły się w Neuburgu nad Dunajem (Neuburg a/Donau). Zachowany życiorys Schikorskiego z okresu II wojny światowej nie tłumaczy, dlaczego on, bądź co bądź poddany cesarza Niemiec jako króla Prus, został żołnierzem armii bawarskiej, cieszącej się w systemie militarnym Drugiej Rzeszy pewną autonomią. W każdym razie to właśnie w szeregach rzeczonoego 15. bawarskiego pułku piechoty Schikorski spędził lata 1914—1916. W marcu 1915 roku trafił, wraz ze swoim pułkiem, na front zachodni, gdzie w 1916 roku dane mu było wziąć udział w dwóch najsłynniejszych bitwach I wojny światowej: pod Verdun i Sommą. W trakcie tej drugiej bitwy, 21 września 1916 roku, Schikorski otrzymał jedyny awans: na starszego szeregowego (*Gefreiter*). Nie cieszył się nim jednak długo, gdyż już 23 października trafił do angielskiej niewoli w rejonie Sailly-Saillisel. Oznaczało to dla niego koniec wojny — jeńcem pozostał bowiem do października 1919 roku. Za służbę odznaczono go bawarskim Wojskowym Krzyżem Zasługi III klasy z mieczami (Bayerisches Militär-Verdienstkreuz 3 Kl. mit Schwertern)¹⁴.

Można założyć, że służba wojskowa podczas I wojny światowej była wydarzeniem w znaczącym stopniu kształtującym Schikorskiego, który niemal ze szkolnej ławy trafił na front. Nie wiadomo jednak, jak owe wojenne doświadczenia wpłynęły na jego późniejsze wybory życiowe. Kilka miesięcy po zwolnieniu z obozu jenieckiego wrócił na Górny Śląsk. W marcu 1920 roku został zatrudniony jako buchalter w Browarze Książęcym w Tychach. To właśnie z tą miejscowością związały następane lata życia. Dwa miesiące po rozpoczęciu pracy w Tychach, 15 maja 1920 roku, Schikorski ożenił się z Marią Reiss, która później urodziła

¹² APKat., NSDAP Kreisleitung Pless, sygn. 1266, b.p., Karl Schikorski — Lebenslauf, Tichau, 1940.

¹³ R. Kaczmarek, *Polacy w armii kajzera. Na frontach I wojny światowej*, Kraków 2014, s. 27—69; M. Węcki, *Losy górnośląskich nazistów podczas I wojny światowej*, w: *Górny Śląsk a I wojna światowa*, red. J. Racięski, M.J. Witkowski, Katowice 2015, s. 176—192.

¹⁴ APKat., NSDAP Kreisleitung Pless, sygn. 1266, b.p., Karl Schikorski — Fragebogen zur Ermittlung der deutschen Volkszugehörigkeit, Tichau, 5.05.1941.

mu dwóch synów: Karla (urodzony 18 listopada 1920 roku) i Martina (urodzony 1 kwietnia 1925 roku). Rodzina Schikorskich zamieszkiwała przy ówczesnej ulicy Katowickiej.

Z partyjnego życiorysu Schikorskiego nie wynika natomiast, jaką postawę przyjął w okresie powstań śląskich i plebiscytu. Można założyć, że nie zaangażował się w działalność niemieckich struktur plebiscytowych w latach 1920—1921 ani nie walczył po niemieckiej stronie w czasie II i III powstania. Z pewnością jakkolwiek aktywność polityczną lub wojskową na rzecz utrzymania przynależności Górnego Śląska do Niemiec odnotowałyby w dokumentach tworzonych na rzecz partii nazistowskiej.

Niewątpliwie niemiecką tożsamość narodową przejawiał już po 1922 roku, a więc po przyłączeniu wschodniej części Górnego Śląska, w tym powiatu pszczyńskiego, do Polski. Inaczej niż wielu górnośląskich Niemców, względnie niemieckich Górnoszlązaków, nie zdecydował się na opuszczenie przyznanego Polsce obszaru. Swoją niemiecką przynależność narodową manifestował za to przez cały okres dwudziestolecia międzywojennego, co przejawiało się członkostwem i aktywną działalnością w licznych niemieckich organizacjach o charakterze kulturalnym, zawodowym i politycznym. Jeszcze w 1920 roku wstąpił do Niemieckiego Męskiego Towarzystwa Śpiewaczego (Deutscher Männergesang Verein), którego członkiem (od 1928 roku jako przewodniczący) pozostał do końca II wojny światowej. Z kolei w kwietniu 1922 roku zapisał się do Związku Niemieckich Pracowników Umysłowych w Polsce (Verband Deutscher Angestellten in Polen). Od sierpnia 1926 roku był też członkiem Volksbundu (Deutscher Volksbund für Polnisch Schlesien), a od 1927 roku aktywnie działał, jako przewodniczący, w tyskiej komórce Niemieckiego Związku Szkolnego (Deutscher Volksbund Tichau)¹⁵. Warto zwrócić uwagę na to, że Związek Szkolny oraz Browar Książęcy były głównymi ośrodkami życia towarzyskiego i organizacyjnego tyskich Niemców¹⁶. Oznacza to, że już pod koniec lat 20. Schikorski należał do przywódców, a przynajmniej do najaktywniejszych organizacyjnie członków niemieckiej społeczności w Tychach. Członkostwo, a nawet przywództwo, w organizacjach kulturalnych i zawodowych nie wyczerpywało jednak jego aktywności na rzecz niemczyzny.

W 1933 roku na terenie Polski powstała Partia Młodziemiecka (Jungdeutsche Partei — JdP) wzorująca się na rządzącej już wówczas w Niemczech partii narodowosocjalistycznej. 1 września 1933 roku jej szeregi zasilili również Schikorski, który został założycielem komórki tej nowej partii w Tychach¹⁷. Choć JdP oficjalnie deklarowała lojalność wobec państwa polskiego, w rzeczywistości dążyła do przy-

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ R. Kaczmarek, *W odrodzonej Polsce*, w: *Tychy. Monografia historyczna...*, s. 201.

¹⁷ APKat., NSDAP Kreisleitung Pless, sygn. 1266, b.p., Karl Schikorski — Fragebogen zur Ermittlung der deutschen Volksgugehörigkeit, Tichau, 5.05.1941.

łączenia Górnego Śląska do Rzeszy. Partia ta szybko znalazła się pod wpływem ośrodków decyzyjnych w Niemczech, skąd otrzymywała nawet dofinansowanie. Jednocześnie dążyła do zmonopolizowania niemieckiego życia politycznego w województwie śląskim¹⁸. Pod koniec lat 30. wielu jej członków rozpoczęło współpracę z niemieckim wywiadem¹⁹. Nie wiadomo, czy również Schikorski nawiązał takie kontakty. Można jednak przypuszczać, że nigdy nie pogodził się z przyłączeniem części Górnego Śląska do Polski, a z czasem jego postawa stawała się coraz bardziej antypolska, co pokrywało się ze stopniowym pogorszeniem się stosunków między Polakami i Niemcami zamieszkującymi Tychy. Napięcia w relacjach polsko-niemieckich w drugiej połowie lat 30. wyraźnie przekładały się także na stosunki lokalne. W ostatnich latach przed wybuchem II wojny światowej doszło w Tychach do szeregu incydentów między niemieckimi działaczami mniejszościowymi a członkami polskich organizacji patriotycznych, np. Sokoła i Polskiego Związku Zachodniego²⁰. Należy też założyć, że polonizacyjna polityka wojewody śląskiego Michała Grażyńskiego była nieraz dokuczliwa dla aktywnych działaczy mniejszości niemieckiej w województwie śląskim. W każdym razie Schikorski, podobnie jak wielu niemieckich działaczy mniejszościowych, którzy w czasie II wojny światowej związali się z nazizmem, chętnie przedstawiał się jako męczennik „niemieckiej sprawy”. W formularzu wniosku o wpis na niemiecką listę narodowościową (*Deutsche Volksliste* — DVL) tak przedstawił sztykany, na jakie miał być narażony ze strony władz polskich w okresie międzywojennym:

Policyjne rewizje domu, zwolnienia z zajmowanych stanowisk, bezrobocie, kary pieniężne za śpiewanie pieśni niemieckich. W roku 1926 groziły mi ciężkie kary pieniężne, gdyż polski wojewoda nie chciał mi dać prawa do posłania mojego syna do niemieckiej szkoły. Naciski trwały do czasu udzielenia mi pomocy przez Volksbund w realizacji moich praw. 1 kwietnia 1939 roku musiałem wyemigrować do Niemiec, gdyż jako Niemiec nie miałem możliwości otrzymania posady, oraz dlatego, że ciągle czułem się zagrożony przez polską hołotę i policję, która zapowiedziała mi wysiedlenie do centralnej Polski²¹.

Opisana kwestia bezrobocia Schikorskiego wiązała się ze zwolnieniem go w końcu 1938 roku z pracy w Generalnej Dyrekcji Księcia Pszczyńskiego, gdzie

¹⁸ P. Greiner, R. Kaczmarek, *Leksykon mniejszości niemieckiej w województwie śląskim w latach 1922—1939. Zarys dziejów. Organizacje. Działacze*, Katowice 2002, s. 96—99.

¹⁹ Szeroko na ten temat: G. Bębnik, *Sokoły kapitana Ebbinghause. Sonderformation Ebbinghaus w działaniach wojennych na Górnym Śląsku w 1939 r.*, Katowice—Kraków 2014, s. 79—84.

²⁰ R. Kaczmarek, *W odrodzonej Polsce*, w: *Tychy. Monografia historyczna...*, s. 202.

²¹ APKat., NSDAP Kreisleitung Pless, sygn. 1266, b.p., Karl Schikorski — Fragebogen zur Ermittlung der deutschen Volkszugehörigkeit, Tichau, 5.05.1941.

pracował od początku 1935 roku. Zainteresowany twierdził, że zwolnienie nastąpiło z powodu jego działalności politycznej i społecznej. Brak posady oraz poczucie zagrożenia ze strony władz polskich miały skłonić go do wyjazdu do Niemiec. Należy tu stwierdzić, że zarówno zwolnienie, jak i ewentualne działania policyjne wymierzone w Schikorskiego miały miejsce kilka miesięcy przed wybuchem II wojny światowej. Przygotowujące się do grożącej Polsce agresji Trzeciej Rzeszy władze krajowe rzeczywiście zaostrzyły wówczas kurs wobec działaczy mniejszości niemieckiej, podejrzewanych — często słusznie — o współpracę z wrogiem wywiadem. Doprowadziło to do fali aresztowań wielu niemieckich aktywistów. Można założyć, że wśród aresztowanych znalazłby się także Schikorski, gdyby pozostał w Polsce. Wyjechał on jednak do Niemiec w kwietniu 1939 roku, a do wspomnianych aresztowań doszło dopiero latem. Możliwe zatem, że decydującym czynnikiem skłaniającym Schikorskiego do wyjazdu była rzeczywiście kwestia ekonomiczna.

Opuściwszy Polskę 1 kwietnia 1939 roku, udał się do Görlitz, gdzie znalazł zatrudnienie jako buchalter w tamtejszej firmie Benzol-Vereinigung. Niewiele więcej wiadomo o tym etapie jego życia — Schikorski nie rozpisывał się na ten temat w swoim życiorysie. Zgodnie z podanymi przez niego informacjami wybuch II wojny światowej zastał go w Görlitz, gdzie przebywał do końca października 1939 roku. Zwycięstwo Wehrmachtu w kampanii wrześniowej i okupację Polski szybko wykorzystał, by powrócić do Tychów, dokąd miał przybyć na początku listopada 1939 roku. Już od 1 listopada został bowiem ponownie zatrudniony w Browarze Książęcym jako kierownik oddziału zakupów²².

Ustalenie dokładnej daty przyjazdu Schikorskiego ma pewne znaczenie dla badań nad początkiem okupacji hitlerowskiej w Tychach, jak również w ustaleniu jego udziału w zbrodniach niemieckich tego okresu. Franciszek Krzyżowski podał w swych wspomnieniach, że wkrótce po zajęciu Tychów przez Wehrmacht, w pierwszych dniach września 1939 roku, miejscowi volksdeutsche utworzyli „tymczasową partię”, na której czele miał stanąć właśnie Karl Schikorski²³. Informację tę powtórzono w opracowaniach poświęconych wojennym dziejom miasta, również w tekstach autora niniejszego artykułu²⁴. Raczej nie ma wątpliwości, że ową „tymczasową partią” była w istocie tyska komórka JdP. Jej członkowie cieszyli się szczególnym zaufaniem władz okupacyjnych. Wprawdzie Partia Młodoniemiecka została rozwiązana w październiku 1939 roku, jednak jej kadra wkrótce obsadziła lokalne struktury NSDAP. Tak było również w Tychach, gdzie jesienią 1939 roku utworzono dwie grupy miejscowe (*Ortsgruppen*) partii nazistowskiej. Na ich

²² Ibidem, b.p., Karl Schikorski — Lebenslauf, Tichau, 1940.

²³ F. Krzyżowski, *Opis wydarzeń historycznych ujawniających się na terenie miasta Tychy* [maszynopis], s. 31.

²⁴ R. Kaczmarek, *Tychy w okresie wojny i okupacji (1939—1945)*, w: *Tychy 1939—1993...*, s. 64; M. Węcki, *NSDAP w Tychach...*, s. 18—19.

czele stanęli dwaj byli działacze tyskiej JdP: Kurt Waluscha i Kurt Ryschka. Należy tu przypomnieć, że wielu volksdeutschy, zwłaszcza związanych z JdP, aktywnie współpracowało z władzami niemieckimi od początku okupacji. Współpraca ta polegała m.in. na wydawaniu aparatowi represji polskich działaczy narodowych, w tym byłych powstańców śląskich. Wielu zadenuncjowanych Polaków zostało później wysłanych do obozów koncentracyjnych, gdzie część z nich zamordowano. Z cytowanych tu akt personalnych Schikorskiego jednoznacznie wynika jednak, że nie było go w Tychach we wrześniu i październiku 1939 roku. Nie mógł zatem przewodzić owej „tymczasowej partii” ani uczestniczyć w pierwszych represjach wobec Polaków. Nie zmienia to oczywiście oceny jego późniejszej antypolskiej działalności. Wydaje się jednak, że nieobecność w Tychach w pierwszych miesiącach wojny miała określone skutki dla jego kariery w partii nazistowskiej. W momencie powrotu Schikorskiego do miasta w listopadzie 1939 roku najważniejsze stanowiska w lokalnych strukturach partyjnych były już obsadzone. Nie było też mowy o objęciu eksponowanego stanowiska w administracji gminnej — od września burmistrzem Tychów był już bowiem reichsdeutsch — Herbert Reimann. Oznaczało to utratę przez Schikorskiego pozycji przywódcy tyskich Niemców, jaką cieszył się przed wyjazdem do Rzeszy w kwietniu 1939 roku.

Mimo to od razu zaangażował się w działalność tworzonych w Tychach struktur NSDAP. Choć wybuch wojny zastał go w Niemczech, Schikorski nie otrzymał niemieckiego obywatelstwa, jego status nie różnił się zatem od innych tyskich volksdeutschy — byłych obywateli polskich. Podobnie jak oni musiał więc dopiero zapracować na status pełnoprawnego obywatela Trzeciej Rzeszy. Działalność w nazistowskich organizacjach była istotnym elementem pozyskiwania zaufania nowych władz. Ponieważ ważniejsze stanowiska w tyskiej NSDAP były już obsadzone, Schikorski skoncentrował się na aktywności w przybudówce NSDAP: Niemieckim Froncie Pracy (Deutsche Arbeitsfront — DAF). Już w listopadzie 1939 roku został mianowany zakładowym mężem zaufania DAF (*Betriebsobmann*) w Browarze Książęcym. Na tym stanowisku miał okazję zaangażować się w działalność wymierzoną w polskich pracowników browaru. Zapewne został członkiem, lub nawet przewodniczącym, 20-osobowej komisji składającej się z volksdeutschy, którzy zajmowali się weryfikacją narodowościową załogi. Wynikiem pracy komisji było zwolnienie z pracy do końca 1939 roku 64 (z 83 zatrudnionych) urzędników oraz 233 (z 488 zatrudnionych) robotników, których uznano za Polaków. Na ich miejsce zatrudniono Niemców. Ekonomicznym tłem tej weryfikacji było utrzymujące się w pierwszych miesiącach wojny bezrobocie²⁵. Dla wielu zwolnionych Polaków negatywna opinia komisji miała jednak tragiczniejsze skutki. Władze polskie prowadzące po wojnie śledztwo przeciwko tyskim działaczom nazistowskim przypisywały Schikorskiemu winę negatywnego „zweryfikowania” wielu Polaków, z których 40 miało później

²⁵ R. Kaczmarek, *Tyskie Browary Książęce 1629—2004*, Poznań 2004, s. 138.

zginąć w obozach koncentracyjnych. Schikorski miał osobiście obciążyć czterech z nich: Jana Dudkę z Tychów (zmarł 5 października 1940 roku w KL Mauthausen), Bartłomieja Bogackiego z Czułowa (zmarł 14 marca 1942 roku w KL Dachau), Pawła Warzechę z Tychów (zmarł 21 stycznia 1942 roku w KL Auschwitz) i Pawła Szafarczyka (zmarł 27 stycznia 1942 roku w KL Dachau)²⁶. Dane te pozwalają postawić Schikorskiego w gronie tyskich volksdeutschy najbardziej obciążonych zbrodniami wobec swoich polskich sąsiadów.

Działalność w DAF kontynuował Schikorski również w następnych latach wojny, stopniowo awansując na jednego z najbardziej prominentnych działaczy tej organizacji w Tychach. W 1940 roku został komisarycznym mężem zaufania DAF (*Obmann*) przy grupie miejscowej NSDAP Tychy-Wschód (NSDAP Ortsgruppe Tichau-Ost)²⁷.

Określenie „komisaryczny” wiązało się wciąż z niepewnym statusem większości górnośląskich volksdeutschy, jak i szerokich mas ludności, odnośnie do ich obywatelstwa. Obowiązywała bowiem zasada, że pełnoprawne członkostwo w NSDAP oraz stanowiska kierownicze w jej przybudówkach mogli zajmować tylko działacze posiadający niemieckie obywatelstwo. Wyłonienie osób godnych tego „zaszczytu” było jednak zależne od meandrów nazistowskiej polityki narodowościowej na polskich terenach anektowanych przez Trzecią Rzeszę. Pierwszą próbą ustalenia przynależności etnicznej mieszkańców tych obszarów był policyjny spis ludności przeprowadzony na przełomie lat 1939/1940. Należy założyć, że Schikorski, podobnie jak inni tyscy volksdeutsche, zadeklarował wówczas narodowość niemiecką. Ostatecznie wyniki spisu nie zostały uznane przez władze niemieckie za miarodajne do nadawania obywatelstwa — o tym miała dopiero zadecydować rozpoczęta wiosną 1941 roku akcja wpisów na słynną volkslistę. Dla volksdeutschy, którzy zdążyli się już zasłużyć aktywnością w NSDAP, pozytywna weryfikacja podczas spisu ludności była jednak szansą na przyznanie pełnoprawnego członkostwa w partii. Tak było również w Tychach, gdzie w kwietniu 1940 roku kierownicy dwóch tamtejszych grup miejscowych NSDAP, Ryschka i Waluscha, otrzymali prawo wyznaczenia osób („bojowników o Niemczyznę”), które ich zdaniem najbardziej zasługiwały na przyjęcie²⁸. Nie ma źródłowych dowodów na to, że w gronie wytypowanych znalazł się także Schikorski. Zachowała się bowiem tylko lista osób podlegających grupie

²⁶ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie (dalej: AIPN), zespół nr 162 Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce (dalej: GKBZH), sygn. 415, k. 7, Zbrodnie niemieckie na Śląsku. Wykaz imienny i charakterystyki przestępców wojennych z miasta Tychy, 1946.

²⁷ DAF będąca korporacyjną organizacją skupiającą pracodawców i pracobiorców, miała swoje struktury we wszystkich zakładach przemysłowych, urzędach i innych firmach. Niezależnie od komórek zakładowych posiadała także struktury terenowe, których granice pokrywały się z granicami działalności grup miejscowych NSDAP.

²⁸ M. Węcki, *NSDAP w Tychach...*, s. 31.

miejscowej NSDAP Tychy-Zachód (NSDAP Ortsgruppe Tichau-West), podczas gdy Schikorski podlegał grupie miejscowej Tychy-Wschód. Wiadomo jednak, że już 1 lutego 1941 roku został pełnoprawnym członkiem NSDAP (otrzymał wówczas legitymację z numerem 7983744). Tak samo datowało się członkostwo innych tyskich volksdeutschy, których nazwiska znalazły się na wspomnianej liście z 1940 roku. Można zatem założyć, że wśród wyróżnionych wówczas członków grupy miejscowej NSDAP Tychy-Wschód figurowało także nazwisko bohatera artykułu. Pomimo dostąpienia tego „zaszczytu” ostateczne rozstrzygnięcie kwestii obywatelstwa Schikorskiego — nawet jeżeli była to już tylko czysta formalność — przyniosła akcja DVL. Podobnie jak wszyscy mieszkańcy Górnego Śląska, musiał on złożyć stosowny wniosek, co uczynił 5 maja 1941 roku, a więc niemal tuż po rozpoczęciu akcji wpisów — oficjalnie ogłoszonej 10 kwietnia 1941 roku²⁹. Jego wniosek należał do pierwszych w powiecie pszczyńskim — powiatowa komisja DVL urzędująca w Pszczynie (DVL *Zweigstelle Pless*) nadała mu numer 4. Wniosek został też bardzo szybko rozpatrzony, bo już 24 maja 1941 roku. Schikorski bez żadnych wątpliwości został uznany za „Niemca bez zarzutu” (*einwandfreier Deutscher Mann*) i zaliczony do elitarnej I grupy DVL, zarezerwowanej dla zasłużonych volksdeutschy. Tym samym otrzymał pełne prawa przysługujące obywatelom Trzeciej Rzeszy.

Pełnoprawne obywatelstwo i członkostwo w partii potwierdziły przynależność Schikorskiego do ścisłej, oczywiście *stricte* lokalnej, elity nazistowskiej w Tychach. W następnych latach pociągnęło to za sobą ugruntowanie jego pozycji w partii. W styczniu 1943 roku został zaliczony do grona kierowników politycznych NSDAP (*Politische Leiter*), a więc funkcjonariuszy pełniących funkcje przywódcze³⁰. Jego zaangażowanie na rzecz Trzeciej Rzeszy zostało także docenione w inny sposób — 1 września 1942 roku został odznaczony Krzyżem Zasługi Wojennej (Kriegsverdienstkreuz) przyznawanym cywilom pozostającym na tyłach, a zasłużonym dla gospodarki i administracji toczącej wojnę Rzeszy.

Można założyć, że w oczach władz okupacyjnych Schikorski był rzeczywiście zasłużonym „bojownikiem o niemieckość” Górnego Śląska, zaangażowanym pracownikiem browaru oraz aktywistą NSDAP i DAF. Zapewne doceniano też jego bezkompromisową postawę wobec Polaków. W swej służbie brunatnemu reżimowi posunął się on jednak nieco dalej niż wielu jego kolegów. Z zachowanych akt górnośląskiej *Sicherheitsdienst* wynika, że był jednym z jej mężów zaufania (*Vertrauensmann* — VMann) w powiecie pszczyńskim. Organizacja ta stanowiła element hitlerowskiego aparatu kontroli i represji. W okresie II wojny światowej do jej zadań należało m.in. gromadzenie i analiza różnych informacji interesujących władze Trzeciej Rzeszy. Jednym z głównych elementów tej działalności była obserwacja

²⁹ M. Węcki, *Fritz Bracht (1899—1945)*..., s. 309.

³⁰ APKat., NSDAP Kreisleitung Pless, sygn. 1266, b.p., Tichau, 12.08.1943, Betr. Karl Schikorski.

nastrojów ludności³¹. W tym celu SD rozwinęła szeroką i zhierarchizowaną siatkę informacyjną, w skład której wchodziła m.in. duża grupa współpracowników określanych mianem Vmanów. Były to osoby odpowiedzialne za zbieranie informacji na określonym terenie³². Takie zadanie dotyczące Tychów otrzymał właśnie Schikorski. Z zachowanych fragmentów raportów jego autorstwa wynika, że głównym źródłem informacji były podsłuchiwane przez niego rozmowy pracowników Browaru Książęcego. Za przykład może posłużyć notatka z marca 1943 roku dotycząca wypowiedzi robotników pracujących w browarze odnośnie do ówczesnej sytuacji na frontach: „Robotnicy są bardzo optymistyczni i tak jak przedtem mocno wierzą w zwycięstwo i są też przekonani, że Rosja nie utrzyma się nawet pół roku”³³. Warto zwrócić uwagę, że zapewnienia te miały miejsce już po klęsce Wehrmachtu pod Stalingradem. Można oczywiście założyć, że podsłuchani przez Schikorskiego piwowarzy okazali się podatni na Goebbelsowską propagandę niezmiennie głoszącą „ostateczne zwycięstwo” Trzeciej Rzeszy. Możliwe są też jednak inne źródła owego optymizmu. Schikorski musiał być znany w Tychach jako aktywny działacz nazistowski. Wszelkie defetystyczne, lub wręcz wrogie Niemcom, wypowiedzi mogły skończyć się denuncjacją i surowymi represjami, o czym musieli wiedzieć pracownicy browaru i inni mieszkańcy Tychów. Jest zatem prawdopodobne, że w obecności Schikorskiego wypowiadali się z odpowiednią ostrożnością. Stawia to wprawdzie znak zapytania nad jego rzeczywistą skutecznością jako informatora SD, nie zaprzecza jednak jego pełnemu zaangażowaniu na rzecz reżimu. Otwarte pozostaje pytanie o to, kiedy związał się z aparatem represji. Raporty SD, w których odnotowane zostało jego nazwisko, zachowały się tylko dla 1943 roku. Można jednak założyć, że jego współpraca miała wcześniejszą cezurę.

Polityczna przeszłość, pełnione funkcje partyjne i zaangażowanie w realizację polityki władz sprawiły, że Schikorski był ceniony przez funkcjonariuszy nazistowskich działających w Tychach i powiecie pszczyńskim. Za kolejny dowód tego stanu rzeczy, obok awansów i odznaczenia, może służyć opisany w dalszej części incydent, którego ślady znajdują się w teczce personalnej Schikorskiego.

2 lutego 1943 roku Schikorski obchodził 50. urodziny. Zaproszonych gości, w tym burmistrza Tychów Reimanna, poczęstował pieczenią z indyka. W trakcie urodzin zaśpiewali dla niego członkowie chóru męskiego, którego był wieloletnim członkiem. W rewanżu poczęstował ich piwem i sznapssem. Wydarzenie to prze-

³¹ Szerzej na temat struktur i zadań SD na Górnym Śląsku, w tym w powiecie pszczyńskim, zob. M. Sikora, *Służba Bezpieczeństwa SS jako instrument pomiaru opinii publicznej w III Rzeszy. Wstępne ustalenia z perspektywy prowincji górnośląskiej*, w: *Polska pod okupacją 1939–1945*, t. 1, Warszawa 2015, s. 212–243; M. Węcki, *Siatka informatorów Służby Bezpieczeństwa...*, s. 131–141.

³² M. Sikora, *Służba Bezpieczeństwa SS...*, s. 234–235.

³³ AIPN, zespół nr 664 Sicherheitsdienst des RFSS Leitabschnitt Kattowitz, sygn. 664/13, b.p., Pless, 23.08.1943, SD-Aussenstelle Pless, Allgemeine Stimmung und Lage.

słoby zapewne bez echa, gdyby nie anonimowy donos na Schikorskiego skierowany do rządzącego na Górnym Śląsku gauleitera Fritza Brachta. Problematyczne okazało się bowiem jedzenie i alkohol, którymi solenizant poczęstował swoich gości. Na tym etapie wojny większość artykułów żywnościowych była dostępna tylko na kartki. Pojawiło się zatem pytanie: skąd Schikorski miał tyle deficytowych artykułów, że mógł urządzić huczne przyjęcie? Wbrew pozorom było to poważne oskarżenie, które mogło zmienić się w podejrzenie o popełnienie surowo karanego przestępstwa przeciwko gospodarce wojennej, np. kupowania na czarnym rynku lub korupcji. Na szczęście dla Schikorskiego miał on wpływowych przyjaciół, którzy poświadczali za niego, zapewniając, że zarówno jedzenie, jak i alkohol zaoszczędził z należnych mu racji. Oczywiście nie można wykluczyć, że rzeczywiście tak było, a Schikorski stał się jedynie niedoszłą „niewinną ofiarą” denuncjacji. Wsparcie wpływowych osób było jednak ważniejsze od domniemanej niewinności. Wśród funkcjonariuszy, którzy wstawili się za nim, był bowiem, obok burmistrza Reimanna, kierownik powiatowy NSDAP w Pszczynie — Kurt Hossenfelder. Ten dość błahy incydent pokazuje jednak panującą w Trzeciej Rzeszy atmosferę podejrzliwości, która czasami mogła zaszkodzić nawet zadeklarowanym poplecnikom reżimu³⁴.

Wielokrotnie cytowane w artykule akta personalne i inne znane autorowi źródła nie dają natomiast jednoznacznej odpowiedzi na pytanie o losy Schikorskiego po 1943 roku. Wiadomo jednak, że należał on do grupy zbrodniarzy wojennych, których po zakończeniu wojny próbowały ścigać polskie władze³⁵. Jako zbrodniarza wskazała go w każdym razie Komisja Społeczno-Polityczna działająca w 1946 roku przy Gminnej Radzie Narodowej w Tychach, na której czele stał znany tam polski działacz narodowy Franciszek Krzyżowski. W marcu 1946 roku Krzyżowski poinformował władze polskie, że Schikorski został powołany, w stopniu szeregowca, do Wehrmachtu. Następnie miał uciec do Niemiec, a później do Francji³⁶. Nie wiadomo, jak Krzyżowski pozyskał te informacje. Znane autorowi źródła

³⁴ Dobrym przykładem takiej sytuacji jest sprawa kierownika powiatowego NSDAP Rudolfa Meistra, który w 1942 roku został oskarżony o nielegalny handel mięsem, co samo w sobie traktowano jako poważne przestępstwo wobec niemieckiej gospodarki wojennej. W przypadku Meistra postępowanie to miało jednak dalej idące konsekwencje, gdyż w trakcie śledztwa wyszły na jaw jego skłonności homoseksualne, surowo karane przez system prawny Trzeciej Rzeszy. Orzeczenie winy Meistra przez Sąd Specjalny w Katowicach (Sondergericht Kattowitz) oznaczało pozbawienie go wszystkich stanowisk, wyrzucenie z NSDAP oraz wyrok wieloletniego więzienia, a w końcu skierowanie do obozu koncentracyjnego. Por. M. Węcki, *Sprawa nyskiego kreisleitera Rudolfa Meistra a homoseksualizm w NSDAP*, „Szkice Archiwalno-Historyczne” 2007, nr 3, s. 123—139; K. Graczyk, *Sondergericht Kattowitz. Sąd Specjalny w Katowicach 1939—1945*, Warszawa 2020, s. 273—286.

³⁵ Problematykę powojennych rozliczeń z osobami współpracującymi z władzami okupacyjnymi na Górnym Śląsku szeroko opisał: A. Dziurok, *Śląskie rozrachunki. Władze komunistyczne a byli członkowie organizacji nazistowskich na Górnym Śląsku w latach 1945—1956*, Warszawa 2000.

³⁶ AIPN, GKBZH, sygn. 415, k. 7, Tychy, 27.03.1946, Komisja Społeczno-Polityczna przy Radzie Narodowej gminy Tychy. Dot. Przystępcy wojenni.

nie pozwalają ich zweryfikować. Tym samym nie udało się również ustalić daty, miejsca i okoliczności śmierci Schikorskiego. Kwestie te wymagają zatem jeszcze wyjaśnienia³⁷.

Karl Schikorski należał niewątpliwie do tej grupy tyskich Niemców, która w okresie II wojny światowej najściślej współpracowała z reżimem nazistowskim. Jego życiorys był przy tym dość typowy dla wielu innych Górnoszlązaków opcji niemieckiej, którzy w latach 1922—1939 zamieszkiwali województwo śląskie, byli więc obywatelami polskimi, a w czasie wojny aktywnie współpracowali z władzami okupacyjnymi, zajmując stanowiska na niższych szczeblach hierarchii partyjnej i administracyjnej. W zbiorowości tej zauważyć można dość podobne zjawiska i postawy: poczucie przynależności do narodowości niemieckiej, aktywne członkostwo w organizacjach mniejszości niemieckiej (zwłaszcza w JdP), fascynacja nazizmem już w okresie przedwojennym, a po wybuchu wojny działalność w NSDAP i jej organizacjach afiliowanych³⁸.

Współpraca Schikorskiego z reżimem nazistowskim miała charakter wieloaspektowy, przy czym najbardziej tragiczne skutki miały jego denuncjacje wymierzone w polskich mieszkańców miasta, z których wielu zapłaciło za to życiem. Oczywiście nie był to jedyny tyski współpracownik reżimu okupacyjnego, którego postępowanie miało taki efekt. Wydaje się jednak, że we wspomnieniach przynajmniej części mieszkańców Tychów pamiętających lata 1939—1945, Schikorski zapisał się jako szczególnie zagorzały i bezwzględny nazista. Świadczy o tym nie tylko zaliczenie go do grona zbrodniarzy wojennych przez komisję Krzyżowskiego w 1946 roku. W listopadzie 2008 roku odbyło się w Muzeum Miejskim w Tychach II Tyskie Sympozjum Historyczne poświęcone dziejom miasta w czasach wojen. Autor miał zaszczyt wziąć w nim udział i przedstawić referat o ludziach i strukturach partii nazistowskiej w Tychach. Przerwa między referatami dała możliwość, jak to zwykle przy takich okazjach bywa, do rozmów kulturalowych. Jednym z rozmówców był wówczas pewien, starszy mieszkaniec Tychów, który doskonale pamiętał czasy wojny. Człowiek ten kojarzył osobę i działalność Schikorskiego. Stwierdził również,

³⁷ Karl Schikorski nie występuje w bazie danych oddziału niemieckiego Archiwum Federalnego w Bayreuth (Lastenausgleichsarchiv Bundesarchiv Bayreuth) przechowującego dokumentację związaną z odszkodowaniami, jakie po II wojnie światowej otrzymywali w RFN tzw. wypędzeni (*Vetriebene*) ze wschodnich obszarów Niemiec, które po 1945 roku weszły m.in. w skład państwa polskiego (tzw. Ziemie Odzyskane). Brak danych nie rozstrzyga jednak kwestii jego losów po zakończeniu działań wojennych. Z pewnością oznacza tylko, że Schikorski nie złożył wniosku o przyznanie mu odszkodowania za mienie utracone „na Wschodzie”, tzn. w Tychach.

³⁸ Za przykład może posłużyć porównanie z losami innych aktywistów nazistowskich z Tychów, szerzej z powiatu pszczyńskiego oraz innych części Górnego Śląska, m.in. z Chorzowa (Królewskiej Huty). Por. M. Węcki, *NSDAP w Tychach...*, s. 60—66; W. Kapica, *Political leaders of NSDAP...*, s. 82—105; M. Węcki, *Struktury i kadry kierownicze partii nazistowskiej w powiecie miejskim Królewska Huta (Stadtkreis Königshütte) 1939—1945*, „Zeszyty Chorzowskie” 2015, t. 16, s. 26—52.

że dwaj synowie Schikorskiego zostali w czasie wojny przyjęci do SS³⁹. Dla samego Karla znalazł tylko jedno określenie: „Polackenfresser” („polakożerca”). Tę opinię potwierdzają, przynajmniej częściowo, przedstawione w niniejszym przyczynku źródła archiwalne.

Bibliografia

- Bębnik G., *Mikołów w początkach II wojny światowej*, Mikołów 2009.
- Bębnik G., *Sokoły kapitana Ebbinghausa. Sonderformation Ebbinghaus w działaniach wojennych na Górnym Śląsku w 1939 r.*, Katowice—Kraków 2014.
- Bieruń. *Monografia historyczna*, red. R. Kaczmarek, J. Myszor, Bieruń 2007.
- Dziurok A., *Śląskie rozrachunki. Władze komunistyczne a byli członkowie organizacji nazistowskich na Górnym Śląsku w latach 1945—1956*, Warszawa 2000.
- Graczyk K., *Sondergericht Kattowitz. Sąd Specjalny w Katowicach 1939—1945*, Warszawa 2020.
- Greiner P., Kaczmarek R., *Leksykon mniejszości niemieckiej w województwie śląskim w latach 1922—1939. Zarys dziejów. Organizacje. Działacze*, Katowice 2002.
- Kaczmarek R., *Pod rządami gauleiterów. Elity i instancje władzy w rejencji katowickiej w latach 1939—1945*, Katowice 1998.
- Kaczmarek R., *Tyskie Browary Książęce 1629—2004*, Poznań 2004.
- Kaczmarek R., *Górny Śląsk podczas II wojny światowej. Między utopią niemieckiej wspólnoty narodowej a rzeczywistością okupacji na terenach wcielonych do Trzeciej Rzeszy*, Katowice 2006.
- Kaczmarek R., *Polacy w Wehrmachcie*, Kraków 2010.
- Kaczmarek R., *Polacy w armii kajzera. Na frontach I wojny światowej*, Kraków 2014.
- Kapica W., *Kierownicy polityczni NSDAP w powiecie pszczyńskim w latach 1939—1945. Analiza zbiorowości*, „Więki Stare i Nowe” 2011, t. 3 (8), s. 145—178.
- Kruszewski T., *Partia Narodowosocjalistyczna na Śląsku w latach 1933—1945. Organizacja i działalność*, Wrocław 1995.
- Ponownie w Rzeszy. Dzienniki wojenne tyskiej policji 1939—1940*, tłum. i oprac. G. Bębnik, Tychy 2017.
- Pszczyna. Monografia historyczna*, t. 1, red. J. Sperka, R. Kaczmarek, Pszczyna 2014, s. 494—527.
- Sikora M., *Służba Bezpieczeństwa SS jako instrument pomiaru opinii publicznej w III Rzeszy. Wstępne ustalenia z perspektywy prowincji górnośląskiej*, w: *Polska pod okupacją 1939—1945*, t. 1, Warszawa 2015, s. 212—243.
- Tychy 1939—1993: monografia miasta*, red. M.S. Szczepański, Tychy 1996.
- Tychy. Monografia historyczna*, red. R. Kaczmarek, Tychy 2011.

³⁹ Kwestia ta wymaga jeszcze potwierdzenia źródłowego — wykorzystane na potrzeby tego tekstu akta partyjne Schikorskiego nie zawierają informacji na ten temat. Jest jednak wysoce prawdopodobne, że co najmniej jeden z synów — urodzony 18 stycznia 1920 roku Karl — faktycznie był członkiem SS. Świadczy o tym obecność jego nazwiska (wraz z datą urodzenia) w bazie danych Archiwum Federalnego w Berlinie-Lichterfelde (Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde). Pojawia się ono w zbiorze byłego Berlin Document Center zawierającego akta członkowskie SS i SA. Por. Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde, R 9361-III/175502, R 9361-III/552998 Sammlung Berlin Document Center (BDC), Personenbezogene Unterlagen der SS und SA.

- Węcki M., *Sprawa nyskiego kreisleitera Rudolfa Meistra a homoseksualizm w NSDAP*, „Szkice Archiwalno-Historyczne” 2007, nr 3, s. 123—139.
- Węcki M., *NSDAP w Tychach 1939—1945*, Tychy 2009.
- Węcki M., *Verführt oder angepasst? Eine Analyse der lokalen Struktur der oberschlesischen NSDAP am Beispiel der Stadt Tichau (Tychy)*, w: *Industrialisierung und Nationalisierung. Fallstudien zur Geschichte des oberschlesischen Industriereviere im 19. und 20. Jahrhundert*, hrsg. L. Budrass, B. Kalinowska-Wójcik, A. Michalczyk, Essen 2013, s. 285—307.
- Węcki M., *Fritz Bracht (1899—1945). Nazistowski zarządca Górnego Śląska w latach II wojny światowej*, Katowice 2014.
- Węcki M., *Losy górnośląskich nazistów podczas I wojny światowej*, w: *Górny Śląsk a I wojna światowa*, red. J. Racięski, M.J. Witkowski, Katowice 2015, s. 176—192.
- Węcki M., *Struktury i kadry kierownicze partii nazistowskiej w powiecie miejskim Królewska Huta (Stadtkreis Königshütte) 1939—1945*, „Zeszyty Chorzowskie” 2015, t. 16, s. 26—52.
- Węcki M., *Siatka informatorów Służby Bezpieczeństwa Reichsführera SS (Sicherheitsdienst) w powiecie pszczyńskim — szkic*, w: *Szkice z dziejów ziemi pszczyńskiej*, t. 1: *Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej 6—7 grudnia 2017 roku przez Muzeum Historii Katowic oraz Muzeum Miejskie w Tychach*, Katowice—Tychy 2020, s. 131—141.

Mirosław Węcki

Karl Schikorski — the Nazi “Eater of Poles” from Tychy

Summary

The state of knowledge about the personnel of the German occupation apparatus of power, including the Nazi party, in Upper Silesia during World War II is already very advanced. This has been made possible by the availability of the existing source materials, primarily those stored in the State Archives in Katowice. They allow us not only to identify of the activities of the most important Nazi dignitaries, but also of the representatives of the local occupation elites. Mirosław Węcki's analysis of Karl Schikorski — a Volksdeutsch and an NSDAP functionary operating during the war in Tychy, a city located in the Pszczyński district — illustrates the possibility of conducting such research based, among other sources, on the personnel files of the Nazi party. This microregional type of approach is important for the adequate understanding of life during the occupation, especially since the local supporters of the Nazi regime, derived from the pre-war German minority, left a tragic mark on the fate of the Polish inhabitants of the region.

Key words: Karl Schikorski, NSDAP, collaboration, World War II, Upper Silesia, Tychy